

Les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931 a Catalunya

RAIMON SOLER

Institut de Ciències Polítiques i Socials
Adscrit a la Universitat Autònoma de Barcelona

Les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931 a Catalunya

RAIMON SOLER

Centre d'Estudis Antoni de Capmany en Economia i Història Econòmica
(Universitat de Barcelona)

WP núm. 342

Institut de Ciències Polítiques i Socials

Barcelona, 2016

L'Institut de Ciències Polítiques i Socials (ICPS) és un consorci creat l'any 1988 per la Diputació de Barcelona i la Universitat Autònoma de Barcelona, institució aquesta última a la qual hi és adscrit a efectes acadèmics.

"Working Papers" és una de les col·leccions que edita l'ICPS, previ informe del corresponent Comitè de Lectura, especialitzada en la publicació –en la llengua original de l'autor– de treballs en elaboració d'investigacions socials, amb l'objectiu de facilitar-ne la discussió científica.

La seva inclusió en aquesta col·lecció no limita llur posterior publicació per l'autor, el qual manté en tot moment la integritat dels seus drets.

Aquest treball no pot ésser reproduït sense el permís de l'autor.

Edició: Institut de Ciències Polítiques i Socials (ICPS)
Mallorca, 244, pral. 08008 Barcelona (Espanya)
<http://www.icps.cat>

© Raimon Soler

Aquest treball ha comptat amb el suport del Grup de Recerca, Història i desenvolupament econòmics (indústria, empresa i sostenibilitat) 2014 SGR 1345.

ISSN: 1133-8962
DL: B-10186-2012

INTRODUCCIÓ

Les eleccions municipals que es van celebrar el 12 d'abril de 1931 són un dels fets cabdals de la història de l'Espanya del segle XX. Les conseqüències del que es va esdevenir a partir d'aquella data han estat transcendents i encara avui en dia afecten els debats no només historiogràfics sinó ciutadans i polítics. Tanmateix, continuem sabent poc sobre els resultats d'aquestes eleccions. Els esdeveniments succeïts dos dies després dels comicis i la poca cura que hi havia en la publicació dels resultats electorals en aquella època han fet que aquests resultats hagin quedat en una nebulosa que, amb comptades excepcions, s'ha acabat resolent amb un parell de frases en els estudis sobre el període republicà.

En el cas de Catalunya, a més, s'ha tendit a generalitzar el resultat de Barcelona com si fos el que va succeir a tot Catalunya. Tot i que amb matisos, s'ha acabat considerant que la victòria d'Esquerra Republicana de Catalunya a Barcelona va ser el que va passar a la resta del país. Aquesta victòria, destacada per la premsa de l'època i que és una de les claus de l'hegemonia del partit de Macià i Companys durant la Segona República, ha comportat que la majoria d'historiadors hagin resolt el tema dels resultats electorals del 12 d'abril a Catalunya donant com a victoriosa l'Esquerra Republicana. Aquest leitmotiv s'ha anat repetint fins al punt que en una obra de síntesi sobre la història de Catalunya tan recent com la de Josep Fontana s'afirma al respecte que a "les eleccions del 12 d'abril de 1931 el triomf republicà a Catalunya va ser total, amb la sorprenent victòria d'un partit acabat de crear, Esquerra Republicana de Catalunya" (Fontana, 2014: 344). Tanmateix, cal que ens preguntem si aquesta victòria republicana va ser tan contundent com s'ha afirmat fins ara i si realment va ser ERC el partit guanyador d'aquestes eleccions.

Així doncs, l'objectiu d'aquest treball és intentar respondre dues preguntes bàsiques. Primer, van ser les candidatures republicanes les guanyadores a les eleccions del 12 d'abril de 1931 a Catalunya? I, en segon lloc, va ser Esquerra Republicana de Catalunya el partit guanyador? Per intentar respondre a les dues preguntes, faré primerament un repàs de l'estat de la qüestió i quines són les fonts i la metodologia emprada per a una nova anàlisi dels resultats electorals del 12 d'abril de 1931 a Catalunya. En segon lloc, abordaré l'estudi de la formació de les coalicions republicanes, cosa que ens ajudarà a entendre quines haurien estat les diferents forces polítiques que s'haurien disputat l'hegemonia en el camp republicà a la Catalunya d'abril de 1931. En tercer lloc, farem un incís sobre el mapa dels regidors proclamats per l'article 29. A continuació, faré un repàs sobre els resultats electorals del 12 d'abril de 1931 al conjunt de Catalunya i després em centraré sobre els resultats a Barcelona, per entendre les claus de la victòria d'Esquerra Republicana a aquesta ciutat.

ESTAT ACTUAL DEL CONEIXEMENT, FONTS I METODOLOGIA

Catalunya comptem amb una llarga i completa llista d'estudis electorals per al primer terç del segle XX, tant pel que fa referència al període anterior a la Dictadura de Primo de Rivera (Balcells, Culla i Mir, 1982) com pel que es refereix al període de la Segona República (González

Casanova, 1969; Molas, 1972b; Vilanova, 1986 i 2005). Per això mateix sobta que s'hagi prestat poca atenció als resultats electorals del 12 d'abril de 1931. Aquest oblit l'hem d'estendre al conjunt dels resultats a tot l'Estat espanyol, tal i com assenyalava Shlomo Ben-Ami (Ben-Ami, 1990: 333-337). Les úniques dades agregades de què disposem són les que va publicar l'*Instituto Nacional de Estadística* en el seu *Anuario* de 1932-1933, el resum dels quals es troba a la taula 1.

Taula 1. Regidors proclamats per l'article 29 i escollits a les eleccions del 12 d'abril de 1931

		Barcelona	Girona	Lleida	Tarragona	Catalunya	Resta d'Espanya	Espanya
l'article 29	Republicans	527	754	1.112	389	2.782	11.158	13.940
	Socialistes		19			19	868	887
	Monàrquics	26	23	20	51	120	5.945	6.065
	Comunistes			1	1	2	8	10
	Altres	214	221	191	133	759	5.284	6.043
	No consta	132			69	201	2.658	2.859
	Total	899	1.017	1.324	643	3.883	25.921	29.804
votació	Republicans	1.155	705	835	524	3.219	17.209	20.428
	Socialistes	29	56	6	23	114	3.812	3.926
	Monàrquics	106	25	24	124	279	12.691	12.970
	Comunistes	2	1	5		8	49	57
	Altres	429	180	208	197	1.014	8.141	9.155
	No consta	197			57	254	3.878	4.132
	Total	1.918	967	1.078	925	4.888	45.780	50.668

Font: *Anuario Estadístico de España. Año XVIII. 1932-1933*, Madrid, Imprenta de Rivadeneira artes gráficas, 1934

Segons el que es desprèn de l'*Anuario*, les forces republicanes haurien guanyat de manera clara tant en el cas dels regidors proclamats per l'article 29 de la Llei electoral de 1907 com en el cas dels regidors d'elecció popular¹. Tot i amb això, les dades publicades per l'INE presenten greus problemes. Pel que fa referència als regidors proclamats per l'article 29, les dades contrasten amb el que s'havia fet públic durant la setmana que transcorregué entre el 5 i el 12 d'abril de 1931. Atesa la situació que es vivia, el Ministeri de la Governació va intentar per primer cop en la història fer un avanç dels resultats de la proclamació dels regidors per la via de l'article 29. El ministre José María Hoyos va anar donant alguns avanços, el darrer dels quals el dia 10 al vespre, que la premsa va fer públics en els dies següents. Segons aquest darrer avanç els monàrquics haurien obtingut uns 13.000 regidors i els antimonàrquics només 1.300 (*ABC*, 11.04.1931; *La Vanguardia*, 12.04.1931). Isidre Molas ofereix la xifra de 10.700 monàrquics i 1.300 antimonàrquics (Molas, 1972a: 171).

¹ Segons aquest article, si no hi havia més candidats que llocs a cobrir, aquests quedaven proclamats directament com a regidors sense passar per l'elecció popular.

Pel que fa referència als resultats dels regidors escollits per votació popular l'*Anuari* donava una clara victòria republicana a Espanya amb més de 20.000 regidors republicans i prop de 4.000 de socialistes contra 13.000 designats com a estrictament monàrquics. En aquest sentit, Ben-Ami assenyala la contradicció que la victòria dels republicans per la via de proclamació directa hauria estat més gran que en el cas d'elecció popular. Això és el que fa que ell plantegi la crítica de les dades de l'*Anuari*. A més a més, Ben-Ami assenyala la indeterminació de les filiacions que es presenta a la publicació de l'*In-ca*. En aquest cas, per exemple, les dades de Catalunya apunten a què els regidors de la Lliga Regionalista devien ser computats a l'apartat "Altres", quan aquest partit va ser un clar puntal de la Monarquia fins al darrer moment.

Per tot plegat, Shlomo Ben-Ami es va plantejar fer una nova aproximació als resultats a partir de la informació que s'havia anat rebent al Ministeri de la Governació, tant dels resultats de la proclamació per l'article 29 com dels que es van donar en les eleccions del 12 d'abril. En el primer cas, Ben-Ami treballa amb una mostra de 22.129 regidors i li surten els següents números: 18.041 monàrquics, 2.592 republicans, 921 constitucionalistes i 215 tradicionalistes. Pel que fa als resultats dels regidors electes amb votació popular, una mostra de 18.153 regidors dona una clara majoria als monàrquics (11.000), als quals caldria afegir els "constitucionalistes" (802) sobre els republicans (5.321), i resten una sèrie de regidors que eren qualificats com "Altres" (1.030); per a Ben-Ami, és impossible que els 32.515 regidors restants dels quals no es va rebre cap informació haguessin caigut majoritàriament de la banda dels republicans.

Tanmateix, la identificació que fa Ben-Ami planteja certs problemes si observem amb detall la qualificació que fa dels regidors. En un dels annexos publica els resultats a les capitals de província (Ben-Ami, 1990: 434-437). Sense entrar en el detall d'altres ciutats, les dades que ofereix per les quatre capitals catalanes presenten alguns errors d'una certa consideració. D'aquesta manera, per Barcelona dona els següents resultats: entre les forces monàrquiques compta 11 centristes; entre les republicanes 26 regionalistes i 35 republicans indeterminats, i finalment hi compta 8 regidors de "dretes regionalistes", que afegeix a un apartat d'"Altres". A la ciutat de Girona hi compta entre els monàrquics 7 centristes i 1 liberal, i pels republicans són 15 regionalistes (aclarint-nos que són d'ACR). Per Lleida les fonts del Ministeri que usa Ben-Ami indicaven la derrota de les forces monàrquiques amb 8 centristes contra 1 de Dreta Republicana, 16 republicans regionalistes i 5 radicals. A Tarragona, les filiacions dels regidors segons Ben-Ami eren 1 centrista, 4 conservadors, 3 liberals, entre les forces monàrquiques, i 7 de Dreta Republicana, 10 regionalistes, 2 socialistes, i sense qualificar hi feia constar 1 regidor catòlic. En resum, la documentació emprada per Ben-Ami tampoc no acaba d'aclarir bé les filiacions i, en algun cas (com a Lleida o Tarragona) aquestes són clarament errònies i en el cas de Barcelona hi computa més regidors que no els que s'havien d'elegir.

Per tot plegat, m'he proposat dur a terme una nova aproximació als resultats electorals a Catalunya usant un conjunt de 136 municipis, dels quals sabem el cens electoral de 119, que representen el 59% del total català de 1931. Tot i amb això, cal aclarir que aquest grup de municipis –que es pot consultar a l'Annex– pot arribar encara a una representació del 65 o el 70%

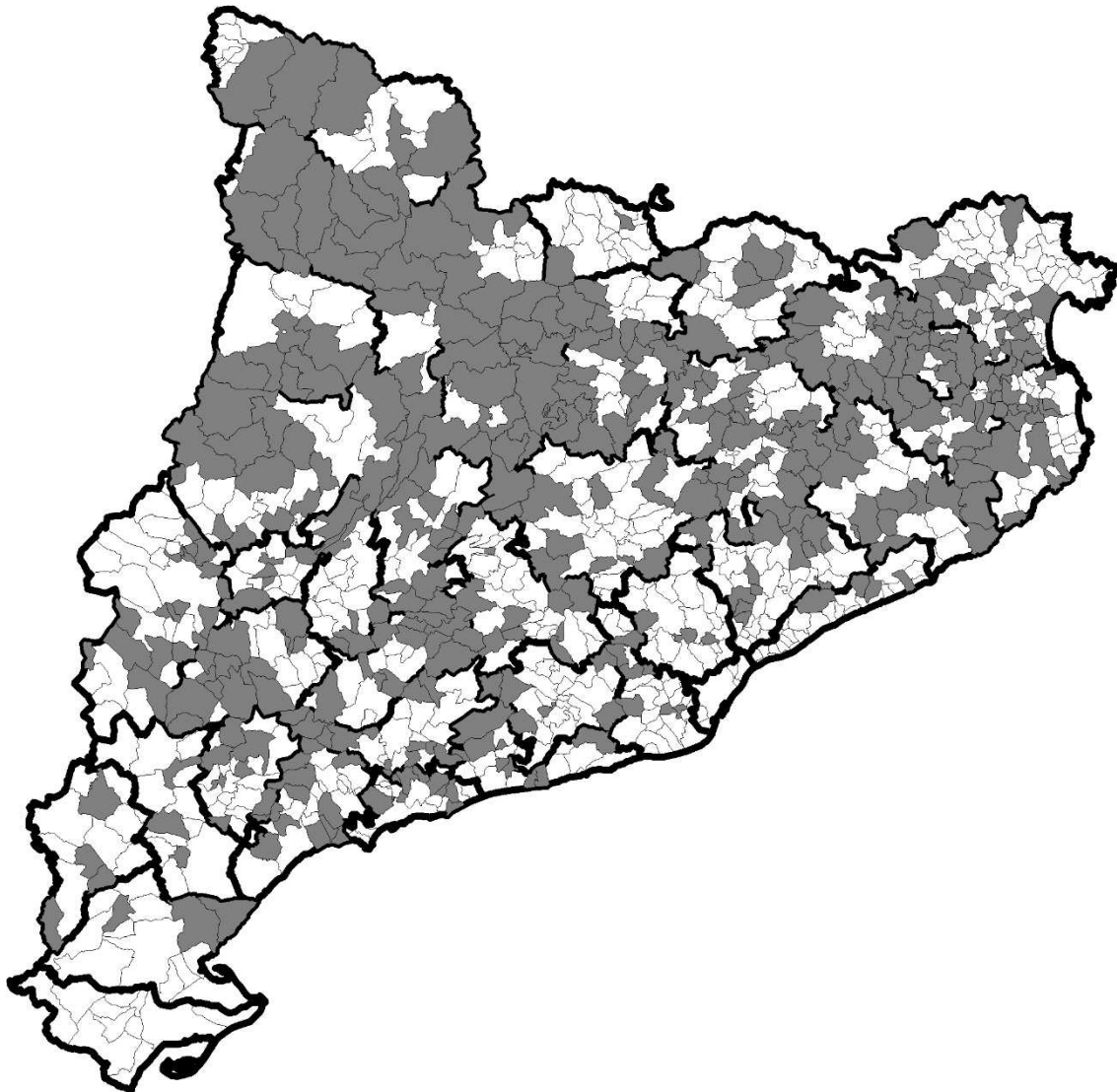
del cens, atès que en ciutats tan importants com Badalona, Sant Boi de Llobregat o Cornellà de Llobregat hi manquen les dades del cens. Aquesta idea es reforça si tenim en compte que el conjunt representa el 68% de la població de Catalunya. Sigui com sigui, els 1.740 regidors recollits a l'Annex representen un 35% dels elegits per votació popular. Tot i la irregularitat del grup de municipis recollits, amb circumscripcions més representades que d'altres, em sembla suficientment aclaridor. El fet de comptar amb un bon nombre de publicacions periòdiques digitalitzades i amb un ampli ventall de monografies locals que, en els darrers anys, han tractat el període republicà, m'ha permès reconstruir uns resultats que mai no han estat publicats abans de manera agregada. Totes es poden consultar a les fonts i bibliografia.

ELS REGIDORS ESCOLLITS PER L'ARTICLE 29

Tal i com ja s'ha dit, un dels problemes que es presenten és el de la proclamació dels regidors per la via de l'article 29. En el cas de Catalunya, però, podem fer-nos una idea de l'abast territorial que va suposar la proclamació del dia 5 d'abril de 1931 perquè la Generalitat va decretar, l'any 1933, la constitució de comissions gestores en tots aquells municipis en què els regidors haguessin estat escollits totalment o parcial per aquesta via. Dels 1.062 municipis que hi havia a Catalunya, en 500 (el 47%) els ciutadans van quedar privats del vot. Aquesta xifra, que pot semblar escandalosa, queda matisada quan parem atenció al cens electoral: aquests municipis només representaven en total 115.778 electors, és a dir només un 15% del cens total que tenia Catalunya el 1931². En la seva majoria són municipis molt petits, amb una mitjana d'electors de 238 homes. Malgrat l'àmplia extensió territorial de l'elecció per l'article 29, que afectà tots els districtes judicials existents en aquell moment, sense excepció, el cert és que la concentració més gran es dona en la zona nord de la circumscripció de Lleida, especialment a les comarques pirinenques d'aquesta demarcació. De fet, de les 41 capitals comarcals en què dividim actualment Catalunya, només en tres hi va haver elecció per l'article 29 i aquestes tres eren justament dins d'aquesta regió: el Pont de Suert (Alta Ribagorça), Sort (Pallars Sobirà) i Viella (Vall d'Aran).

² Les dades del cens corresponen a les de les eleccions del 28 de juny de 1931; les hem extret de Vilanova (1986).

Mapa 1. Municipis en què foren escollits els regidors per l'article 29 totalment o parcialment. Catalunya 1931

Font: Butlletí Oficial de la Generalitat de Catalunya, 22.05.1933

La geografia dels municipis amb proclamació de regidors per l'article 29 ens pot induir a pensar que és una fotografia prou exacta de la força del caciquisme a Catalunya l'abril de 1931. Tanmateix, no podem establir una relació mecànica entre la proclamació de regidors per l'article 29 i caciquisme. En moltes poblacions els republicans van poder imposar-se als seus municipis per la via de la proclamació i això va ser força estès arreu del país. Així, al districte de Tortosa, per exemple els ajuntaments de l'Ametlla de Mar, el Perelló, Xerta i Pratdip van caure de la banda republicana el 5 d'abril (*El Pueblo*, 10.04.1931); a la regió de Girona, els republicans s'imposaren per proclamació en municipis com Sant Feliu de Guíxols, Cassà de la Selva o Llagostera, mentre

que a Castelló d'Empúries o a Tossa de Mar republicans i catalanistes es posaven d'acord (*Diari de Girona*, 07.04.1931). Per la banda de Lleida, a Rialp, Surp o Lles també es van imposar candidatures republicanes (*La Publicitat*, 08.04.1931). Ara bé, si aquests exemples poden ajudar a matisar la força del caciquisme en àmplies àrees de Catalunya, també és cert que l'interès que va mostrar la Generalitat republicana per substituir aquests ajuntaments per gestores ens indica que, en termes generals, aquests municipis que no van votar el 12 d'abril devien estar controlats per les forces favorables a mantenir l'*statu quo*.

LES COALICIONS ELECTORALS REPUBLICANES

Després del fracàs de la via revolucionària de finals de 1930, les forces d'oposició a la Monarquia van estar molt interessades en plantejar l'enfrontament electoral en uns comicis municipals. Des del meu punt de vista, aquesta era una opció intel·ligent per dos motius fonamentals: un, perquè en unes eleccions d'abast general els mecanismes del règim i les garanties d'èxit haurien estat més limitades, i, dos, perquè, tal i com es veurà, permetia unes aliances més flexibles entre les forces republicanes i socialistes a nivell local, de manera que es podien arribar a presentar diverses candidatures republicanes en un mateix municipi amb unes certes garanties d'èxit.

El cas català exemplifica aquest darrer aspecte. Així, en onze de les quaranta-set ciutats que conté la taula 2 hi va haver dues o més candidatures republicanes. Entre aquestes, en quatre d'elles van veure l'enfrontament entre llistes on participaven ERC, per una banda, i el PCR, per l'altra. Entre les sis poblacions restants els enfrontaments van ser diversos. Així, a Sant Feliu de Llobregat es presentaren el Centre Republicà Català Federal, entitat que s'adherí a ERC, i Esquerra Administrativa, que segurament amaga una candidatura del PCR. A Figueres, les candidatures republicanes foren la de la Federació Republicana Socialista de l'Empordà (ERC) i la del Centre Republicà Federal, que incloïa federals, radicals i membres del PSOE; en algunes altres ciutats – l'Hospitalet de Llobregat, Sabadell i Balaguer, per exemple –, les candidatures antidinàstiques foren una coalició de les forces republicanes i socialistes enfrontades a les dretes i a altres llistes promogudes pel Bloc Obrer i Camperol. A Badalona, la tercera ciutat de Catalunya, es van presentar dues candidatures republicanes: una que agrupava els republicans catalanistes del PCR i d'ERC i l'altra que agrupava els altres sectors republicans com el PRR, els Federals, la Dreta Republicana, el Partit Republicà Radical Socialista i el Centre Republicà.

Tanmateix, el que predominà a la majoria de poblacions va ser una única coalició de les forces republicanes d'esquerres i socialistes amb composició diversa, la qual variava en funció de les realitats locals. Per posar dos exemples, a Vic la candidatura republicana fou promoguda pel Partit Catalanista Republicà i va incloure a les seves llistes membres d'organitzacions obreres – sense especificar-ne quines– (*Diari de Vich*, 13.04.1931). A les Terres de l'Ebre, per la seva banda, les coalicions republicanes i d'esquerres van ser impulsades pels seguidors de Marcel·lí Domingo, i a Tortosa el Centre d'Unió Republicana va ser el pal de paller de la Candidatura Republicano-Obrera (*El Pueblo*, 14.03.1931 i Sánchez, 2005).

Taula 2. Candidatures republicanes presentades als principals municipis de Catalunya el 12 d'abril de 1931

Municipi	Formacions o coalicions
Ampostà	Coalició republicana: hegemonia del PRRS
Badalona	Coalició d'Esquerrers: Centre Republicà Català, PCR, USC Aliança Republicana: PRR, Centre Federal, Dreta Republicana, Partit Republicà Radical Socialista, Centre Republicà
Balaguer	Coalició Republicana: Centre Català Republicà (PCR), Centre Republicà Radical (PCR) Bloc Obrer i Camperol
Banyoles	Coalició Republicana: PF, PCR, Independents
Barcelona	Esquerra Republicana de Catalunya i Unió Socialista de Catalunya Partit Catalanista Republicà Coalició Republicano-Socialista: Partit Republicà Radical i Partit Socialista Obrer Espanyol Radicals dissidents Republicans diversos Bloc Obrer i Camperol Partit Comunista de Catalunya
Berga	Ateneu Catalanista Republicà (PCR)
La Bisbal d'Empordà	Coalició d'esquerrers: PRF, EC, PCR, Independents
Les Borges Blanques	Partit Republicà Radical (?)
Cervera	Coalició Republicana: Centre Obrer Instructiu d'Unió Republicana (ERC), Acció Catalana Republicana (PCR)
Falset	Bloc Republicà Socialista
Figueres	Federació Republicana Socialista (ERC) Centre Republicà Federal: PRF, PRR, PSOE
Gandesa	Coalició d'esquerrers: Centre Republicà Socialista i altres d'esquerrers
Girona	Coalició Republicana: Centre d'Unió Republicana (ERC), PCR
Granollers	PCR ERC
L'Hospitalet de Llobregat	Coalició Republicana: Unió Republicana+Partit Republicà Federal, PRR Candidatura Obrera Republicana (Partit Comunista de Catalunya)
Igualada	Centre Republicà (ERC) Acció Catalanista Republicana (PCR)
Lleida	Coalició Republicana: Joventut Republicana, PRR, Estat Català, PCR, Dreta Liberal Republicana
Manresa	Concentració Republicana: Unió Catalanista Republicana (PCR), Fraternitat Republicana Radical, Estat Català, USC, PSOE, Unió de Rabassaires Federació Social Republicana
Mataró	Candidatura Republicano-Socialista: PCR, Centre Republicà Federal, PSOE
Mollerussa	Sense dades
Móra d'Ebre	Sense dades
Montblanc	Associació d'Esquerra Republicana de Catalunya
Olot	Concentració d'Esquerra Republicana Obrera Catalanista: Centre Obrer, Concentració Republicana+Casal Català (PCR).
Palafrugell	Coalició d'esquerrers: PCR, PRF

Municipi	Formacions o coalicions
El Pont de Suert	Eleccions per article 29
Puigcerdà	Sense dades
Reus	Coalició d'esquerres: Foment Nacionalista Republicà (ERC), PCR, Centre Autonomista Republicà (ERC), PSOE
Ripoll	Sense dades
Sabadell	Coalició d'Esquerres Republicanes: Círcol Republicà Federal, ERC, Fraternitat Republicana Radical Bloc Obrer i Camperol
Sant Boi de Llobregat	Coalició d'esquerres:
Sant Feliu de Llobregat	Centre Republicà Català Federal Esquerra Administrativa
Santa Coloma de Farners	PCR
Santa Coloma de Gramenet	Coalició d'Esquerres: PCR, PRR, Independents
La Seu d'Urgell	Partit Catalanista Republicà
Solsona	Coalició Republicana Catalanista
Sort	Eleccions per article 29
Tarragona	Coalició Republicana Socialista: Centre Republicà Democràtic Federal, PCR, PSOE, USC
Tàrrrega	Sense dades
Terrassa	Bloc Catalanista Republicà: Casa del Poble (Fraternitat Republicana/ERC), Centre Obrer Republicà, Centre Català Republicà (PCR) Associació Catalanista
Tortosa	Candidatura Republicano Obrera
Tremp	Partit Catalanista Republicà
Valls	Conjunció Republicana Catalanista: Republicans diversos, PCR
El Vendrell	Coalició Republicana: Centre Republicà Nacionalista (ERC), PCR
Vic	Coalició d'esquerres: PCR, obrers
Vielha e Mijaran	Eleccions per article 29
Vilafranca del Penedès	Pacte d'Esquerres: Centre Republicà Radical Federal (PRR), ERC, BOC Bloc Catalanista (PCR)
Vilanova i la Geltrú	Coalició Republicana Catalanista: Centre Democràtic Federalista (ERC), Casal Catalanista (Acció Catalana+macianistes)

Font: elaboració pròpia amb les dades de l'Annex i de les fonts i bibliografia de l'article

En definitiva, el caràcter evident d'un plebiscit entre Monarquia o República –acceptat explícitament o implícit per totes les forces en campanya– que tenien aquestes eleccions va afavorir la unitat electoral de les forces republicanes i, al mateix temps, el seu caràcter local va permetre que la combinació de possibilitats fos múltiple i diversa, ajustada a la realitat de cada població. Diferent era el cas de Barcelona. En ser la capital de Catalunya, el que passés a la ciutat seria el que determinaria l'hegemonia política al país, de manera que la dispersió de les opcions fou relativament gran tant en el camp dinàstic com en el republicà, més en aquest darrer que en l'altre. *La Rambla de Catalunya* informava d'una “pluja de candidats” i informava que pel camp dels dinàstics es presentava la Lliga Regionalista (candidatura completa), els liberals presentaven

quinze candidats i fraccions diverses de les dretes uns altres nou candidats. El camp republicà es presentava més dispers: Partit Catalanista Republicà, Esquerra Republicana de Catalunya-Unió Socialista de Catalunya, la Coalició Republicano-Socialista (PRR i PSOE), quatre candidats radicals dissidents, deu candidats “Republicans de la Porta Ferrissa”, el Bloc Obrer i Camperol i el Partit Comunista de Catalunya. *La Rambla* ironitzava sobre aquesta dispersió tot dient que

Si considerem que els electors dinàstics no votaran els candidats antidinàstics i viceversa, hem de convenir que la força republicana deu ésser formidable, quan els republicans, no solament es veuen amb forces per a donar la batalla a llur enemic comú, sinó que els sobra encara força per a disputar-se les regidories entre ells, donant ja per esmicolades les pretensions dels dinàstics. Diumenge a la nit, veurem si aquests optimismes són fonamentats.

(*La Rambla de Catalunya. Esport i Ciutadania*, 06.04.1931)

LA CAMPANYA ELECTORAL

La campanya electoral, en general, girà sobretot entorn la necessitat d'un canvi de règim, o no. Tanmateix, algunes forces, com la Lliga i el Partit Catalanista Republicà van voler accentuar el seu caràcter de bons gestors, especialment a la ciutat de Barcelona (Molas, 1972a; Culla, 1977; Baras, 1984). Això també es traslladà a algunes poblacions de comarques. A Granollers, per exemple, el setmanari *Política*, afí al Partit Catalanista Republicà, es preguntava si s'havia de presentar un programa electoral o un programa administratiu per concloure que s'havia de fer “política que vol dir: art de ben governar els pobles” (*Política. Setmanari Catalanista Republicà*, 08.04.1931). Tot i amb això, a la majoria de poblacions on hi va haver confrontació electoral la lluita es plantejà en termes de la necessitat d'un canvi polític, és a dir, per l'adveniment de la República, la constitució d'un règim de llibertats i l'amnistia dels presos polítics i socials, o en contra d'aquesta posició.

El que sí que era evident és que en aquells municipis on hi hauria contesa electoral, la participació seria alta. En moltes de les poblacions del país, els mitjans locals o comarcals informaven del bullici amb motiu de les eleccions. La descripció de la majoria dels mítings ens mostra un elevat grau de participació, independentment dels resultats que s'obtinguessin posteriorment. A Girona, el dia 10 se celebrà un míting final dels republicans del qual s'afirma que abans de l'hora d'inici “*palcos, butacas, pasillos, paraíso, estaba todo apretujado de concurrentes*”. A les Terres de l'Ebre, els marcel·linistes van fer una veritable demostració de força en organitzar actes i mítings a gairebé tots els municipis, alguns dels quals multitudinaris. A Montblanc, capital de la Conca de Barberà, la mobilització de les esquerres també fou intensa: l'Associació d'Esquerra va fer un acte a cada un dels pobles agregats –Prats, Prenafeta i Lilla– i dos mítings a la vila amb gran assistència de públic. A Tarragona s'informava que en el míting de les esquerres “la concurrència de públic en aquest acte polític fou tan extraordinària, que foren molts els que no pogueren entrar-hi, per ésser plena la sala fins als corredors i el vestíbul.” (*El Autonomista*, 11.04.1931; *El Pueblo*, 04.04.1931 i 10.04.1931; *Renovació*, 19.04.1931; *Diario de Tarragona*, 11.04.1931).

El caràcter específic que tenien les eleccions a Barcelona i el nombre crescut de candidatures van fer que actes i mítings es multipliquessin arreu de la ciutat. La gran profusió d'actes l'expressava Andreu Avel·lí Artís –*Sempronio*– al setmanari *Mirador* amb el títol “Barcelona-Míting”, tot afirmant que el “termòmetre registra els quaranta graus de febre. Una floració enyorada: manifestos, programes, cartells, mítings... Sobretot, mítings”. Tot seguit procedia a descriure'ns diversos d'aquests actes. Al Cinema Frègoli un acte del *Partido Liberal Catalán* –amb poca assistència de públic, això sí, de la gent distingida de Barcelona–; un de la Lliga, en un ateneu de barriada, ironitzant sobre els “joves” de Cambó, amb un públic que s'intueix nodrit per comerciants del barri –“el graner del xamfrà, l'adroguer de més avall”–; un altre del Partit Catalanista Republicà, en un cafè de suburbi i amb la presència dels joves oradors del partit (Bellmunt, Regàs, Thió, Rodès, Martí Esteve), els quals, gràcies “a l'entusiasme i als taxis, en una mateixa nit parlen a la Barceloneta, a Sants, al Poble Sec i a Sant Martí”. Continua descrivint el míting de la CNT al Palau de Belles Arts, en el qual el sindicat refermava el seu apoliticisme i a aquest contraposava el míting del Bloc Obrer i Camperol, que va fer al Teatre del Bosc, en el qual es sentiren alguns crits a favor de Sandino –l'heroi revolucionari nicaragüenc. L'article acaba descrivint el míting d'Esquerra Republicana al Teatre Espanyol, en el qual participà “l'antítesi de les *girls*: Francesc Macià”: un acte ple de públic a vessar i on Macià va usar tots els seus recursos emocionals de manera que “El teatre en pes va vers Macià. L'escenari és assaltat, i al coll del cabdill es penjen les cabelleres i les corbates romàntiques d'Estat Català, i també, ondulacions de noies molt 1931. Els amics han de fer cordó al seu voltant, per evitar que el poble el faci miques, amb l'objecte d'endur-se'n a casa un bocí d'aquella pell colrada, com fan amb la tela dels avions que han travessat l'Atlàntic” (*Mirador*, 02.04.1931).

EL DESENVOLUPAMENT DE LA JORNADA ELECTORAL I LA PARTICIPACIÓ

Finalment, arribà el dia 12 d'abril. La jornada va transcórrer molt animada pràcticament arreu del país, amb una àmplia participació i mobilització dels militants i simpatitzants de les candidatures. Per esmentar només un exemple, podem dir que en un municipi petit com Camprodon, al Ripollès, s'afirmava que la jornada havia transcorregut “amb un entusiasme mai vist a la nostra vila, però amb una noblesa i sensatesa que fan honor a Camprodon, s'han celebrat les eleccions municipals. És una data que tots recordarem amb fruïció per la correcció amb què es portà a cap la lluita.” (*El Muntanyenc*, 19.04.1931).

Les dades de participació també corroboren aquesta àmplia afluença de votants. Excepte a la de Barcelona-província, a la resta de circumscripcions la participació va estar bastant per sobre de la mitjana d'eleccions a Corts celebrades des de 1901 –any en què va irrompre a l'escena política la Lliga Regionalista– fins a 1923. Malgrat que comparem unes municipals amb eleccions legislatives, fer-ho em sembla pertinent, atès el caràcter especial que van tenir les del 12 d'abril. A Barcelona ciutat, l'afluència d'electors a les urnes va ser altament significativa, prop de 18 punts percentuals per sobre de la mitjana. Cal recordar que en les darreres eleccions abans de la instauració de la Dictadura, celebrades el 1923, la participació a Barcelona ciutat va ser tan sols del 37,7 per cent. I això encara és més significatiu si tenim en compte que, d'acord amb el que

diuen Balcells, Culla i Mir, la fiabilitat de les dades de participació a les àrees rurals genera grans dubtes, a causa de les manipulacions que el caciquisme exercia en els processos electorals (Balcells, Culla i Mir, 1982: 380).

Taula 3. Participació electoral del 12 d'abril de 1931

<i>Barcelona</i>					
	Capital	Província	Girona	Lleida	Tarragona
Corts: mitjana 1901-1923	41,2	63,0	67,8	66,8	64,9
Municipals 12-4-1931	59,0	63,0	75,0	72,0	66,0

Fonts: Molas, 1972b: 174; Balcells, Culla i Mir, 1982: 379

ELS RESULTATS A CATALUNYA

Els resultats de la selecció de municipis que s'ha construït (resumits a la taula 4) confirmen que la victòria republicana va ser clara pràcticament a tot el territori, tot i que de manera desigual. En general, doncs, les forces republicanes coalitzades van superar els monàrquics amb diferències àmplies. Tot i amb això, hi va haver algunes zones del país on la Lliga i altres forces monàrquiques van poder plantar cara a la marea republicana, com és el cas de la regió de l'Ebre, especialment a la comarca del Montsià, o la Catalunya central (a l'Anoia i al Berguedà, per exemple) i, en menor mesura, en algunes ciutats de la circumscripció de Girona, com Olot. En aquest sentit, el conjunt a què m'he referit abans permet afinar una mica més l'anàlisi, tot i que les disparitats de denominacions que apareixen a la premsa i el fet que moltes vegades les coalicions que es presentaren –de dretes o d'esquerres– no especificaven la filiació dels seus integrants dificulten situar els regidors en la seva família política.

Taula 4. Regidors elegits a Catalunya per regions en una mostra de municipis de Catalunya, 12 d'abril de 1931

Regidors						
	Barcelona i Barcelonès	Barcelona Província	Girona	Lleida	Tarragona	Total
Republicans						
ERC-USC	42	136	50	20	41	289
PCR	6	176	27	28	30	267
PRR	23	35	0	13	0	71
Federals	2	28	16	0	4	50
Altres	10	164	79	51	135	439
Total republicans	83	539	172	112	210	1.116
Monàrquics						
Lliga	42	154	33	14	64	307
Altres monàrquics	0	141	60	37	79	317
Total monàrquics	42	295	93	51	140	621
Total	125	834	265	163	350	1.737

Percentatge						
	Barcelona i Barcelonès	Barcelona Província	Girona	Lleida	Tarragona	Total
Republicans						
ERC-USC	33,6	16,3	18,9	12,3	11,7	16,6
PCR	4,8	21,1	10,2	17,2	8,6	15,4
PRR	18,4	4,2	0,0	8,0	0,0	4,1
Federals	1,6	3,4	6,0	0,0	1,1	2,9
Altres	8,0	19,7	29,8	31,3	38,6	25,3
Total republicans	66,4	64,6	64,9	68,7	60,0	64,2
Monàrquics						
Lliga	33,6	18,5	12,5	8,6	18,3	17,7
Altres monàrquics	0,0	16,9	22,6	22,7	22,6	18,2
Total monàrquics	33,6	35,4	35,1	31,3	40,0	35,8
Total	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Fonts: vegeu bibliografia

Des del punt de vista dels resultats generals, el que queda clar és que les eleccions del 12 d'abril certificaren la victòria del republicanisme d'esquerres catalanista –incloent-hi el centreesquerra. La suma dels regidors d'aquells que en coneixem la filiació i que corresponen al

PCR i al bloc ERC-USC és més gran, fins i tot, que la que s'amaga sota l'epígraf "Altres", on hem posat tant aquells regidors que foren elegits dins de coalicions republicanes i dels quals no sabem la filiació com el d'altres forces republicanes o socialistes com el PRRS o el PSOE. Dins les forces republicanes, tret del districte de Tortosa, on dominava el marcel·lisme, el republicanisme catalanista d'esquerres es repartí el pastís territorial, amb dominis diversos. Així, ERC-USC domina a la regió de Barcelona on va obtenir la majoria a la capital de Catalunya (25 regidors) i bons resultats en municipis com l'Hospitalet de Llobregat (8, amb la majoria de la coalició formada), Molins de Rei (on es presentà la Federació Obrera, amb majoria de membres de la USC), Sant Feliu de Llobregat (9), Malgrat (7 dels 11 regidors en joc), Mataró (6 regidors), Pineda (10 regidors, també amb forta influència de la USC), a Rubí (10 regidors) i a Terrassa (8 regidors). També l'àrea de Girona fou de forta influència d'ERC. La presència del Partit Republicà Federal Nacionalista de les Comarques de Girona i de la Federació Republicana Socialista de Figueres es fa evident amb la victòria a Girona ciutat (11 regidors del Centre d'Unió Republicana) i a Figueres (12 de la FRS), però també en poblacions com Palamós (10) o Sarrià de Ter (9). Penso que encara augmentaria el gruix dels regidors d'ERC a la regió si sabéssim del cert la filiació dels aplegats en l'apartat "Altres". Al Camp de Tarragona i al Penedès és la presència estesa a bona part del territori el que donà força a ERC, més que grans èxits. Tot i amb això no són menyspreables els 15 regidors de Vilanova i la Geltrú, els 8 de Valls o els 6 de Sant Quintí de Mediona. Reus i la seva zona d'influència fou també un àrea de forta implantació del partit de Macià i Companys, sobretot al Baix Camp (11 regidors a Reus) i a la Conca de Barberà (8 regidors a Montblanc). Finalment, la regió de Lleida marca una altra àrea d'influència d'Esquerra tot i que en els municipis seleccionats es concentra sobretot a la capital (16 regidors dels 30 possibles) i, en menor mesura, a Cervera, capital de la Segarra, on el Centre Instructiu d'Unió Republicana va empatar en nombre de regidors amb la Lliga (4 regidors). En resum, dins de les coalicions republicanes ERC havia obtingut la majoria dels regidors en tres de les quatre capitals provincials (Barcelona, Girona i Lleida) i en un nombre relativament important de ciutats grans i mitjanes, a més de tenir una àmplia presència a bona part del territori.

El Partit Catalanista Republicà obtingué els seus millors resultats a la regió de l'Alt Pirineu on va aconseguir les majories a la Seu d'Urgell (7 regidors) i a Tremp (7); tot i amb això, el nombre de municipis en aquesta zona és limitat, cosa que li resta representativitat. D'aquesta manera, allà on fou més extensa la seva victòria va ser en les comarques prepirinenques i centrals, sobretot gràcies al predomini a les comarques d'Osona, del Bages i del Berguedà. Allà, Acció Catalana havia fet una intensa tasca de proselitisme i l'abril de 1931 en veié els resultats. D'aquesta manera s'endugué la majoria completa a Vic (9 regidors), també la major part dels regidors (9) de la Concentració Republicana de Manresa i empatà a 7 regidors amb la Lliga a Berga, on l'Ateneu Catalanista Republicà –adherit en aquells moments al PCR– havia presentat candidatura. Aquest predomini s'estengué també a algunes comarques de l'Àrea Metropolitana de Barcelona com el Vallès Oriental o el Maresme. A Granollers (13), Mollet del Vallès (12), Santa Maria de Palautordera (5), Arenys de Mar (13), el Masnou (5 regidors sobre 7 republicans) o Mataró (6

regidors sobre 17). La presència del PCR sembla més estesa arreu del territori que la d'ERC, tot i que en termes relatius, el seu pes sembla menor i més concentrat en comarques de la perifèria barcelonina (el Bages, el Berguedà, Osona, el Vallès Oriental) amb extensions cap a Girona (la Selva) cap al Pirineu (Alt Urgell i Pallars Jussà).

El que posaren en evidència les eleccions del 12 d'abril és l'esgotament del republicanisme històric, representat pel Partit Republicà Radical de Lerrouxí i pels Federals. Pel que fa als radicals, les seves dues principals àrees d'influència foren la regió metropolitana de Barcelona amb bons resultats a Barcelona (12 regidors), a Badalona, a Cornellà (9 regidors) o a Sentmenat (6). També a la regió lleidatana el PRR tingué uns resultats acceptables amb 5 regidors a Lleida, convertint-se en la segona força republicana després de la Joventut Republicana (ERC), o a les Borges Blanques (8 regidors). Tret d'aquestes dues poblacions, la presència de regidors republicans no té l'abast de les forces republicanes d'esquerres i catalanistes. Només al Penedès obtingué un bon resultat a Vilafranca del Penedès (12 regidors) que convertiria els radicals en la primera minoria del consistori. Pel que fa al Partit Republicà Federal, la seva presència encara és menor i obtingué bons resultats de manera molt escadussera: a Sabadell (13 regidors), a Sant Cugat del Vallès (10), a Santa Perpètua de Mogoda (6), a Figueres on, tot i perdre, va ser la segona força política, a la Bisbal d'Empordà (5) o a Palafrugell (5).

Finalment, les forces adeptes a Marcel·lí Domingo dominaren entre els republicans de la Regió de l'Ebre. Malgrat que formalment Domingo s'havia adherit a ERC i formava part del seu directori, i davant la qualificació genèrica de "republicans" dels regidors d'aquesta regió, he preferit consignar-los en l'apartat d'"Altres". Però la força d'aquest corrent republicà sembla concentrar-se a la comarca del Baix Ebre, amb la victòria a Tortosa (20 regidors de la coalició republicana formada entorn del Centre d'Unió Republicana), a Roquetes (10 regidors republicans) i a Tivenys (8) i a la de la Terra Alta, on la Federació Republicana del districte de Gandesa aconseguia la victòria a la seva capital (7 regidors).

Pel que fa a les forces monàrquiques, cal dir que van guanyar a la regió de l'Ebre, on malgrat la puixança del marcel·linisme, les forces de l'antic règim van tenir més capacitat d'imposar-se, sobretot en ciutats relativament grans com Alcanar (8 regidors de la Lliga, 4 de monàrquics diversos), Amposta (8 regidors, empat amb els republicans), Sant Carles de la Ràpita (10 regidors de la Lliga, 4 de monàrquics diversos) o Ulldecona (13 de la Lliga, 1 monàrquic). En aquesta regió, a més de la forta presència de la Lliga també hi havia una forta implantació dels monàrquics alfoncins i dels tradicionalistes, els quals formaren coalició amb el partit de Cambó. Una altra de les regions amb forta implantació de les forces monàrquiques és la de les comarques centrals especialment a l'Anoia i al Berguedà. En el cas de l'Anoia, trobem la victòria dels monàrquics a la capital, Igualada. Al poble dels Hostalets, en canvi es donà el fet curiós que els republicans havien estat al govern durant la Dictadura i les eleccions del 12 d'abril serviren per donar pas a la Lliga que havia estat a l'oposició (Planas i Valls-Junyent, 2011: 163-164). Al Berguedà el predomini monàrquic també sembla generalitzat: empat amb els republicans a Berga i victòries a Gironella (8 regidors) i Puig-reig (5 de la Lliga i 1 monàrquic). En definitiva, tal i com

havien quedat els resultats per part de les dretes, la Lliga ja era punt central del pol de les dretes, un fet que s'accentuaria encara més a mesura que van passar els anys durant la Segona República.

ELS RESULTATS A BARCELONA

Donada la importància que totes les forces polítiques atribuïen a Barcelona en aquestes eleccions, considerant que el que passés a la capital seria el que determinaria el futur immediat del país, val la pena fer un repàs dels resultats a la ciutat. En aquest cas, però, crec que l'anàlisi s'ha de fer per districtes i atenent als percentatges obtinguts per cada candidatura. Per fer això he aplicat la metodologia creada per Mercè Vilanova mitjançant la qual se sumen els vots obtinguts per cada un dels candidats de totes les candidatures i dels independents i, a partir d'aquí, es calcula el percentatge obtingut per cada una de les llistes (Vilanova, 1974).

Taula 5. Percentatge de vots obtingut per les candidatures a Barcelona el 12 d'abril de 1931

Districte	Part.	Com.	ERC	CRS	PCR	Altres Reps.	Lliga	Altres Mon.	Altres
01-Barceloneta-Ciutat Vella	61,6	0,8	20,6	30,8	15,9	1,0	30,8	0,0	0,0
02-Poble Sec-Montjuïc	56,9	0,2	37,1	27,8	13,2	0,0	14,1	7,7	0,0
03-Les Corts-Sarrià	54,3	0,1	28,1	4,5	25,5	0,0	32,6	8,2	1,0
04-Dreta de l'Eixample	63,6	3,6	26,0	14,2	16,8	0,0	32,4	6,8	0,0
05-Raval	64,8	1,6	30,8	24,3	13,4	13,6	14,1	2,3	0,0
06-Esquerra de l'Eixample	56,5	0,0	33,5	12,2	16,8	1,4	28,9	7,2	0,0
07-Hostafrancs-Sants	54,5	0,8	45,5	25,4	10,8	1,9	14,5	1,1	0,0
08-Gràcia	59,1	0,1	34,3	21,8	14,5	0,5	26,0	1,6	1,2
09-Sant Andreu-Horta	45,2	0,9	42,2	16,1	8,1	9,4	14,6	8,8	0,0
10-Sant Martí	57,4	0,0	20,3	47,7	8,8	7,7	12,8	0,0	2,8
Total	57,1	1,1	32,7	22,4	13,5	4,1	21,4	4,3	0,3

Nota: Part.: participació; Com.: comunistes (BOC i PCE); ERC: Esquerra Republicana de Catalunya (inclou membres de la USC); CRS: Coalició Republicana Socialista; PCR: Partit Catalanista Republicà; Altres Reps.: republicans socialistes, republicans autònoms, etc.; Lliga: Lliga Regionalista; Altres Mon.: altres monàrquics (liberals, jaumins).

Font: elaboració pròpia amb dades de *La Veu de Catalunya*, 14, 17, 18 i 19 d'abril de 1931 i *La Vanguardia*, 17, 18 i 19 d'abril de 1931. La participació, obtinguda de Gabriel, 2004: 163-271.

Pel que fa referència a la participació, les dades semblen confirmar que una part important de la classe obrera es va mobilitzar en aquests comicis, atès que en districtes d'extracció popular com el Raval, Gràcia o Sant Martí la participació va superar la mitjana de Barcelona³. Tot i amb això, és cert que el barri més abstencionista va ser el de Sant Andreu, considerat també una de les perifèries obreres de Barcelona. Entre els districtes eminentment burgesos també trobem disparitat de comportaments. Així, els districtes de Barceloneta-Ciutat Vella i de la Dreta de l'Eixample es troben entre els tres primers amb major participació i, en canvi, les Corts-Sarrià fou el segon amb un major percentatge d'abstenció.

³ Tot i que per a l'anàlisi seria més correcte usar seccions o a tot estirar barris, sí que podem parlar de districtes amb hegemonia de població obrera o de suburbis populars. Sobre la distribució de la població obrera a la ciutat vegeu Usón, Malonat i Grífol (2001) i també Vicens Vives (1978).

Si entrem a detallar els resultats, veiem que Esquerra Republicana va obtenir els millors percentatges en barris obrers i populars (Sant Andreu-Horta, Hostafrancs-Sants i el Poble Sec-Montjuïc) i els pitjors al districte obrer de Sant Martí, on tingueren la competència victoriosa de la Coalició Republicana Socialista (PRR i PSOE), i als districtes burgesos de les Corts-Sarrià, dreta de l'Eixample (on ERC només presentava un sol candidat) i Barceloneta-Ciutat Vella. Justament en aquest darrer districte la Coalició i la Lliga superaven ERC per gairebé 10 punts percentuals i provocaven que fos el centre de la ciutat l'únic districte que es quedés sense representació del partit de Macià i Companys.

La Lliga, com era d'esperar, s'imposà als districtes de les Corts-Sarrià, la dreta de l'Eixample i Barceloneta-Ciutat Vella i rebé un fort correctiu als districtes populars de Sant Martí, el Raval i Hostafrancs-Sants. Aquest esquema és pràcticament el mateix que seguí el Partit Catalanista Republicà: bons resultats al districte 1 i als dos Eixamples, i fracàs estrepitosos als districtes obrers. El sistema electoral majoritari va perjudicar el partit de Bofill i Mates i de Rovira i Virgili, que tot i obtenir un 13,5% dels vots va quedar sense representació.

Els resultats, doncs, ens mostren que ERC va guanyar perquè va ser percebut com el veritable factor canvi pels sectors populars. Tret de Sant Martí de Provençals, on l'avantatge fou per al republicanisme espanyolista, en la resta dels districtes populars, Esquerra s'imposà amb claredat. Als de Sant Andreu, Sants, el Poble Sec i Gràcia, la diferència respecte el PCR va ser de 30 punts de mitjana i de 20 respecte la CRS. Recollia així els fruits de la tradició republicana de les dècades anteriors, i també el treball desenvolupat pels joves que s'incorporaren a l'oposició antimonàrquica durant la Dictadura, i es beneficiava a més a més del prestigi de Francesc Macià, que tot i no presentar-se, fou el veritable reclam electoral del partit –tal i com hem vist anteriorment–, sense menystenir però que comptava entre les seves files personatges ben valorats en medis obrers, com Lluís Companys o el doctor Jaume Aiguader.

El PCR, massa identificat amb Acció Catalana –més que amb Acció Republicana–, i per tant vista com una Lliga republicanitzada i radicalitzada (no en va AC era coneguda com la Lligueta), va rebre un cop molt dur en no obtenir cap representant a la capital. Els moviments desenvolupats per les dues "Accions" durant el 1930 com l'actitud dels regidors d'Acció Catalana a l'Ajuntament, la negativa inicial de participar en plataformes espanyoles per acabar integrant-se al Pacte de Sant Sebastià, o les vacil·lacions davant la participació en les frustrades eleccions a Corts quan tota l'oposició republicana espanyola i la major part dels partits catalans ja havien decidit l'abstenció, foren factors que van dificultar que el PCR fos percebut com un veritable factor de canvi, en un context en què és evident que una part important de la ciutadania reclamava transformacions radicals. Això s'agreuà encara quan, setmanes abans de les eleccions, es feia evident la crisi dins de l'Acció Republicana de Rovira i Virgili i un bon nombre d'entitats d'aquesta organització decidiren participar a la Conferència d'Esquerreres Catalanes, tot acusant AR d'haver renunciat al seu programa esquerrà i laic (*El Diluvio*, 14.03.1931). Al cap i a la fi, la idea que ERC era l'esquerra i el PCR el centre republicà va calar en l'electorat barceloní, amb l'afegit que el PCR tampoc no aconseguí atraure prou electors als districtes allà on la Lliga tenia més força.

A més, els resultats posen en evidència el greu error de càlcul del PCR, que havia rebutjat una oferta d'ERC i la USC per concórrer plegats en una coalició d'esquerres catalanistes.

Els radicals, al seu torn, van obtenir un bon resultat, amb un empat tècnic amb la Lliga, atès que havien tret un percentatge lleugerament superior al partit catalanista tradicional i el mateix nombre de regidors. La seva aliança amb el PSOE no va sortir malament i cal entendre que la major aportació de vots a la coalició venia del votant del PRR. Tot i amb això, les eleccions d'abril de 1931 marcaven un punt d'inflexió en què el partit lerrouxista ja no tornaria a ser mai més el que havia arribat a ser a Barcelona. Com a la resta del país, el comunisme representat pel BOC i pel PCE va mostrar la seva marginalitat electoral. Finalment, la Lliga Regionalista quedà lluny dels seus objectius, fins i tot per darrera –encara que a poca distància– de la CRS. Un bon cop per un partit que havia bastit el seu discurs en la seva capacitat per governar. La seva actuació durant la Dictadura l'havia acabat identificant totalment amb la Monarquia en crisi. Sembla clar que una bona part del seu electorat va decidir fer un vot de càstig, atès que tenia una alternativa (el PCR) o bé es va abstenir. Tot i amb això, els resultats de Barcelona apuntaven ja a què el partit de Cambó tornaria a ser el pal de paller de la dreta catalana.

CONCLUSIONS

Es plantejava a l'inici d'aquest treball resoldre dues incògnites. Primer, si la victòria republicana a les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931 a Catalunya va ser tan contundent com s'ha afirmat habitualment. I, en segon lloc, si realment va ser Esquerra Republicana de Catalunya el partit guanyador. El conjunt de municipis dels quals s'han obtingut resultats, tot i que desigual, és prou ampli tant territorialment com per les característiques dels municipis que s'hi inclouen com per respondre amb consistència ambdues preguntes.

Pel que fa referència a la primera qüestió, les dades recollides reforcen la impressió d'una victòria molt àmplia de les forces republicanes a Catalunya. El conjunt de les candidatures republicanes es va imposar amb claredat a bona part del territori català. D'aquesta manera, prop de dos terços dels regidors electes dels municipis que hem analitzat (un 64,2%) van ser escollits en candidatures republicanes, contra el terç restant (35,8%) de les candidatures monàrquiques –incloent-hi la Lliga. Malgrat això, les dades ens mostren implantacions desiguals de les forces republicanes, i en alguns territoris –Terres de l'Ebre, comarques centrals– les forces monàrquiques van resistir l'onada de canvi. A això s'hi afegeix que, probablement, una part relativament important dels municipis on els candidats van ser proclamats directament el dia 5 d'abril de 1931, per la via de l'article 29, es decantaren per opcions prodinàstiques. La geografia dels ajuntaments amb regidors proclamats per aquest sistema així ho sembla indicar, amb tots els matisos que s'hi vulguin afegir.

Més difícil és dilucidar la qüestió sobre quin partit en concret va guanyar realment aquestes eleccions municipals. Si mirem les adscripcions polítiques, fins i tot la Lliga supera partits com Esquerra Republicana o el Partit Catalanista Republicà. Vol dir això que va ser la Lliga Regionalista la vencedora d'aquests comicis? Evidentment que no podem respondre afirmativament a això. Les dificultats per identificar la filiació política de la major part de candidatures republicanes i la

situació complexa i canviant d'aquells moments fan engruixir la rúbrica titulada "Altres" en les candidatures antimonàrquiques. El que és clar és que el republicanisme catalanista, ja fos en la versió Esquerra Republicana ja en la versió Partit Catalanista Republicà, va ser clarament majoritari. En termes de nombre de regidors ambdós partits van quedar pràcticament igualats. Tanmateix, Esquerra Republicana va guanyar en ciutats clau per convertir-se després en força hegemònica. D'entrada, cal esmentar la seva contundent victòria a Barcelona, ciutat on aquest partit va ser percebut per la majoria de la població com la veritable alternativa a l'*statu quo*. El republicanisme històric, encapçalat pel Partit Republicà Radical també es va veure superat per aquesta onada de desig de canvi. Aquesta contundent victòria es va veure reforçada pel fet que ERC s'havia convertit en el principal grup a la capital i en moltes de les principals ciutats del país (l'Hospitalet de Llobregat, Terrassa, Girona, Figueres, Lleida...). Pel Partit Catalanista Republicà, quedar fora del consistori barceloní va suposar un cop del qual ja no es recuperaria i que no salvaria el fet d'haver guanyat en algunes comarques de la perifèria barcelonina. La situació del PCR es veuria agreujada en les setmanes posteriors quan alguns dels seus centres claus van decidir ingressar a les files del partit presidit per Macià –el cas de Manresa és el més emblemàtic.

En conclusió, doncs, podem dir que les forces republicanes van guanyar amb claredat, que el republicanisme catalanista i d'esquerres es va imposar com a nova força i que, gràcies als resultats a Barcelona i en d'altres ciutats importants del país, va ser Esquerra Republicana de Catalunya la que va acabar situada en millor posició per esdevenir la força política hegemònica a la Catalunya de 1931.

FONTS I BIBLIOGRAFIA

Prensa consultada

Acció Ciutadana. Setmanari d'Esquerra Catalana (Olot); *Acció Comarcal* (Valls); *Aires de la Conca* (Montblanc); *Baluard de Sitges*; *Cervera. Periòdic quinzenal independent*; *Correo de Tortosa. DiarioCatólico, Democràcia. Periòdic Republicà Federal* (Vilanova i la Geltrú); *Diari de Vich*; *Diario de Gerona: de avisos y noticias*; *Diario de Tarragona*; *El Autonomista. Diario republicano de avisos y noticias*; *El Baix Penedès* (el Vendrell); *El Carrer. Periòdic Català d'Esquerra* (Vilanova i la Geltrú); *El Deber. Setmanari d'Acció Catòlica* (Olot); *El Dia de Igualada. Semanario político*; *El Dia. Diari d'Esquerra Republicana* (Manresa); *El Dia. Diari de Terrassa*; *El Diluvio*; *El Muntanyenc. Periòdic quinzenal* (Camprodon); *El Pueblo. Órgano de la Coalición Republicano-Socialista de Tortosa*; *Empordà Federal* (Figueres); *Heraldo de Tortosa. Diario de avisos y noticias*; *La Galeria. Revista Setmanal* (Figueres); *La Gralla. Publicació Setmanal* (Granollers); *La Nau*; *La Publicitat*; *La Setmana* (Igualada); *La Vanguardia*; *La Veu de Catalunya*; *Manlleu. Publicació quinzenal*; *Pla i Muntanya* (Balaguer); *Política. Setmanari Catalanista Republicà* (Granollers); *Pretària. Portaveu de la Vall de Ribes* (Ribes de Freser); *Renovació. Quinzenal d'esquerra de la Conca de Barberà* (Montblanc); *Sol Ixent* (Cadaqués).

Bibliografia

- Albareda, Joaquim; Jordi Figuerola, Miquel Molist *et al.*: 1984, *Història d'Osona*, Vic, Eumo.
- Amat i Teixidó, Jordi: 1994, *Radicalització, revolució i guerra*, Barcelona, Publicacions Universitat de Barcelona.
- Amat i Teixidó, Jordi: 1995, *Pineda entre dos temps, 1931-1939*, Pineda de Mar, Ajuntament de Pineda de Mar.
- Amat i Teixidó, Jordi: 1997, *La República a Premià, 1931-1939: política i quotidianitat republicana a Premià de Dalt*, Premià de Mar, El Clavell.
- Amat i Teixidó, Jordi: 1998, *Sant Pol de Mar 1931-1948: república, conflicte civil i primer franquisme*, Vilassar de Mar, Oikos-Tau.
- Amat i Teixidó, Jordi: 1999, *Vilassar de Dalt, 1931-1945: república, guerra civil i primer franquisme*, Vilassar de Mar, Oikos-Tau.
- Amat i Teixidó, Jordi: 1999, *Un tomb per la història d'Arenys de Munt: 1931-1948*, Vilassar de Mar, Oikos-Tau.
- Amat i Teixidó, Jordi: 2001, *Premià de Mar, 1931-1945. República, Guerra Civil i primer franquisme*, Premià de Mar, El Clavell.
- Anglada i Freixer, Albert: 1992, *L'esclat d'odi que va dividir un poble: història de la República i de la Guerra Civil a Sant Quirze de Besora: 1931-1939*, Sant Quirze de Besora, [edició d'autor].
- Argemí Salat, Xavier, Maria Teresa; Sadurní Hill i Joan Serra Arman: 1999, *Sant Quintí de Mediona: evolució socioeconòmica i cultural d'una vila de l'Alt Penedès*, Sant Quintí de Mediona, Ajuntament de Sant Quintí de Mediona.
- Arnabat i Mata, Ramon: 1993, *La gent i el seu temps: història de Santa Margarida i els Monjos: de la fil·loxera a la Guerra Civil, 1890- 1940*, Santa Margarida i els Monjos, Ajuntament de Santa Margarida i els Monjos, Servei de Cultura.
- Balcells, Albert; Joan B. Culla i Conxita Mir: 1982, *Les eleccions generals a Catalunya de 1901 a 1923. Relació de resultats electorals de 1869 a 1899*, Barcelona, Fundació Jaume Bofill.
- Baras i Gómez, Montserrat: 1984, *Acció Catalana: 1922-1936*, Barcelona, Curial.
- Batalla i Galimany, Ramon: 1999, *Els casinos republicans: política, cultura i esbarjo :al Casino de Rubí 1884-1939*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Ben-Ami, Shlomo: 1990, *Los orígenes de la Segunda República española. Anatomía de una transición*, Madrid, Alianza Editorial.
- Benaul i Berenguer, Josep Maria: 1986, *La República i la Guerra Civil, Sabadell 1931-1939*, Sabadell, Ajuntament de Sabadell.
- Buscallà i Català, Mariona: 1998, *Breu història de Cerdanyola*, Cerdanyola del Vallès, Ajuntament de Cerdanyola del Vallès.
- Busquets i Castellà, Josep: 1999, "El primer terç del segle XX", a Josep Busquets *et al.* (eds.): *Gironella. Notes històriques*, Gironella, Publicacions del Centre d'Estudis de l'Associació Cultural El Vilatà del Berguedà.
- Camós i Cabeceran, Joan: 1986, *L'Hospitalet: la història de tots nosaltres. 1930-1936*, Barcelona, Diputació de Barcelona.
- Campamà, Salvador: 2008, "República, guerra i revolució", a Jordi Vidal i Pla i Ramon Arnabat i Mata (eds.): *Història de Vilafranca del Penedès*, Vilafranca del Penedès, Edicions i propostes culturals Andana.
- Carbonell Porro, Joan Anton: 1991, *Molins de Rei: vida social i política 1868-1936*, Molins de Rei, Ajuntament de Molins de Rei.
- Carreras i García, Montserrat: 1986, *La República i la Guerra Civil a Santa Coloma de Gramanet*, Santa Coloma de Gramanet, Ajuntament de Santa Coloma de Gramanet, Àrea d'Educació i Cultura.

- Carreras i García, Montserrat i Núria Vall i Serra: 1990, *La II República a Badalona: 1931-1936. Una població industrial en crisi*, Badalona, Museu de Badalona.
- Castells, Andreu: 1975-1983, *Sabadell, informe de l'oposició: annex per a la història de Sabadell*, Sabadell, Riurot.
- Cencomo i Mora, Carmen: 1986, *Aproximació a la historia de Rubí*,. Rubí, Ajuntament de Rubí.
- Clara, Josep: 1975, *Les eleccions municipals del 1931 a Girona*, Barcelona, Rafael Dalmau.
- Colomer i Rovira, Margarida: 1990, *Guerra Civil i revolució a Argentona: 1936-1939: la problemàtica en la reraguarda*, Argentona, L'Eixernador.
- Cornellà Roca, Pere: 1979, "Banyoles 1931: Algunes notes entorn de les eleccions municipals", *Revista de Girona*, n. 87: 83-89.
- Culla i Clarà, Joan B.: 1977, *El catalanisme d'esquerra: del grup de L'Opinió al Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra, 1928-1936*, Barcelona, Curial.
- Dueñas Iturbe, Oriol: 2007, *La violència d'uns i altres: la repressió de la guerra i la postguerra, 1936-1945, el cas d'Olesa de Montserrat*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Fontana, Josep: 2014, *La formació d'una identitat. Una història de Catalunya*, Vic, Eumo Editorial.
- Cabernet, Assumpció, (cord.): 2007, *El Gavà dels anys 30: les experiències viscudes*, Gavà, Institut Municipal de Gestió del Patrimoni Cultural i Natural de Gavà.
- Gaja i Molist, Esteve: 1988, *El Manlleu dels anys trenta: 1930-1939*, Manlleu, Gràfiques Manlleu.
- Garangou i Tarrés, Sònia: 2005, *Malgrat 1930-1940: els anys silenciats: república, revolució, guerra i dictadura a un poble de l'Alt Maresme*, Malgrat de Mar, Ajuntament de Malgrat de Mar.
- González Casanova, José Antonio: 1969, *Las elecciones en Barcelona (1931-1936)*, Madrid, Tecnos.
- Guiu i Puyol, Andreu: 2006, *República, guerra i postguerra a Gelida*, Vilafranca del Penedès, El 3 de Vuit.
- Manté, Marta: 1982, "La Segona República a Mataró. De l'entusiasme a les dificultats", *Fulls de l'Arxiu de Santa Maria*, n. 13: 13-17.
- Martos Calpena, Ramon; Toni Oller i Castelló: 1987, *Ripollet: 1931-1945: II República i franquisme: 15 anys d'història local*, Ripollet, Associació Ràdio Ripollet.
- Mas i Gibert, Xavier: 2002, *Guerra-revolució i contrarevolució a Canet de Mar: 1936-1943: les dimensions d'una tragèdia*, Mataró, Caixa d'Estalvis Laietana.
- Masdeu Térmens, Raimon: 1992, "Composició de l'Ajuntament de Sant Just Desvern (1897-1955)", *Miscel·lània d'Estudis Santjustencs*, n. 4: 59-84.
- Molas, Isidre: 1972a, *Lliga Catalana. Volum primer. Lliga Regionalista. Lliga Catalana: un partit catalanista. L'estructura del partit: la base humana*, Barcelona, Edicions 62.
- Molas, Isidre: 1972b, *El sistema de partits polítics a Catalunya 1931-1936*, Barcelona, Edicions 62.
- Mota Muñoz, José Fernando: 2001, *La República, la guerra i el primer franquisme a Sant Cugat del Vallès: 1931-1941*, Sant Cugat del Vallès, Ajuntament de Sant Cugat del Vallès.
- Oyón, José Luis, José Malonat i Eulàlia Grífol: 2001, *Barcelona 1930: un atlas social*, Barcelona, Edicions UPC.
- Planas i Maresma, Jordi; Francesc Valls Junyent: 2011, *Cacics i rabassaires: dinàmica associativa i conflictivitat social: els Hostalets de Pierola (1890-1939)*, Vic, Eumo.
- Pons Vives, Josep: 1993, *Revolució i guerra a la Granada del Penedès: 1936-1939*, Barcelona, Llibres de l'Índex.
- Prats i Armengol, Francesc: 1990, *La Ciutat de Tremp durant la Segona República i la Guerra Civil: 1931-1938*, Barcelona, Rafael Dalmau.

- Querol i Rovira, Carles: 1998, *Retrats: crònica il·lustrada de Sant Sadurní d'Anoia: 1865-1997*, Vilafranca del Penedès, Ramon Nadal editor.
- Ramon i Sumoy, Ricard: 2012, *República, reforma democràcia local. La Riera de Gaià (1931-1936)*, Valls, Cossetània Edicions.
- Retuerta Jiménez, María Luz i Carme Sanmartí Roset: 2002, *Sant Feliu de Llobregat: identitat i història*, Sant Feliu de Llobregat, Ajuntament de Sant Feliu de Llobregat.
- Sánchez i Cervelló, Josep: 2007, *El republicanisme a les Terres de l'Ebre*, Barcelona, Fundació Josep Irla.
- Suárez i González, Maria Àngels: 2000, *La Segona República i la Guerra Civil a Mollet del Vallès*, Barcelona, Institut d'Edicions de la Diputació.
- Tardà Coma, Joan: 1987, "La Segona República i la Guerra Civil a Cornellà de Llobregat", a Gregorio Gutiérrez Ortola *et al.* (eds.): *Cornellà de Llobregat: estudis d'història*, Cornellà de Llobregat, Ajuntament de Cornellà de Llobregat.
- Vicens Vives, Jaume: 1978, "El moviment obrerista català (1901-1939)", *Recerques*, n. 7: 13.
- Vilàs Galindo, Ernesto: 2005, "Federalisme i Segona República a Santa Perpètua (1931-1936)", *Notes*, n. 20: 113-130.
- Vilanova, Mercedes: 1974, "Un estudio de geografía electoral: la provincia de Girona en noviembre de 1932", *Revista de Geografia*, n. 8: 159-202.
- Vilanova, Mercedes: 1986, *Atles electoral de Catalunya durant la Segona República: orientació del vot, participació i abstenció*, Barcelona, Fundació Jaume Bofill.
- Vilanova, Mercedes: 2005, *Atles electoral de la Segona República a Catalunya*, 2 vols., Barcelona, Enciclopèdia Catalana.

www.icps.cat